

»Dere sen jas mali bija, te je lüšno blo...« Otroške igrače, igre, izštevankе na ormoškem območju v preteklosti

Igre, ki so se jih igrali v otroštvu naši dedki, babice, pradedki, ... danes odbajajo v pozabo. Prizadevati si moramo za ohranjanje vedenja o starih otroških igrah, igračah in izštevankah. Igre so bile nekoč povezane z veliko gibanja in doma narejenimi igračami, ki so si jih otroci izdelali sami ali pa so jim jih naredili odrasli. To so bile preproste punčke in žoge iz cunj, lesene igrače ... Te stare še ohranjene igrače predstavljajo enkratni primer ljudske umetnosti. Najmlajši in mladina so si prav tako krajšali čas z različnimi skupinskimi igrami, izštevankami ... Eden najstarejših zapisov o prvih oblikah iger pri nas v Valvasorjevi Slavi vojvodine Kranjske iz leta 1689 omenja, da so že takrat Slovenci poznali številne (ljudske) igre.

Punčka sedi v babičinem naročju s punčko v roki, iz sredine 40. let 20. stoletja. Iz etnološke fototeke Pokrajinskega muzeja Ptuj, OE Ormož.

Uvod

Igra je dejavnost otrok, preko katere zadovoljujejo svoje potrebe po gibanju, preživljanju prostega časa in druženju. Igrače izpolnjujejo čustveni svet otrok. Že v preteklosti je bila igra osnovna potreba otrok. Vsak odrasel človek nosi v sebi spomine na otroštvo, v povezavi z njim pa spomine na igrače in z njimi povezane igre. Igre in igrače so se v preteklosti bistveno razlikovale od današnjih.

Otroške igre in igrače so stare prav toliko kot človeštvo. Arheološke izkopanine iz časa starejše železne dobe nam pričajo, da so se otroci nekoč igrali s predmeti, ki so jih našli v naravi. Starši so že v prazgodovini dajali svojim otrokom lupine školjk, gladko kamenje ali morda celo izdelali preproste lutke. Že leta 4000 pred Kristusom so Babilonci poznali igro, ki je najverjetneje prednica današnjega šaha in dame. Prve znane igrače (ropotulje, lutke) so bile najdene v Mezopotamiji (3.–1. tisočletje pr. n. št.). V egipčanskih grobnicah so bile zraven lutk najdene tudi žoge iz kože in miniaturne kopije mnogih predmetov, ki so jih uporabljali v vsakdanjem življenju. V teh grobovih so odkrili tudi prve

premične igrače. Že iz stare Grčije in Rima so ohranjeni podatki o punčkah, jahalnih palicah s konjskimi glavami, vozičkih in ropotulje iz gline, lesa ali bronu.

V Evropi so bili v srednjem veku znani jahalni konjički, glinaste frnikole, ropotulje in različne punčke iz lesa in cunj ter igre, kot šah, igre s kockami in kartami ipd. Prve otroške punčke današnjega izgleda in oblike so bile izdelane v 16. stoletju v Nemčiji. V srednjem veku so izdelovali lesene sablje in puške, svinčene vojake pa so začeli izdelovati v Franciji v 18. stoletju. Do leta 1848 so bili glavni proizvajalci igrač v Evropi Belgijci.

¹ Nevenka Korpič, kustosinja, Pokrajinski muzej Ptuj-Ormož.

Dvajseto stoletje je prineslo spremembe tudi v otroški igri in pri igračah, saj so tržišče preplavile industrijsko izdelane igrače. Ta industrija se je začela razvijati v nemškem mestu Nürnberg. Na trgu so se pojavili industrijsko izdelani predmeti, kot so bili loki, plastične punčke in punčke iz gume, leseni konjički ter najrazličnejše družabne igre. Otroci grajskih in meščanskih družin so industrijske igrače spoznali mnogo prej kot otroci iz kmečkih družin. Otroci iz bogatejših družin so jih dobivali kot darilo za Miklavža, ob božiču, za god ali rojstni dan in ob obisku sorodnikov. Priložnosti za nakup igračk na podeželju je bilo malo, zato so bile pri podeželskih otrocih kupljene igrače izjema.²

Otrok z igračko, iz sredine 40. let 20. stoletja.
 Iz etnološke fototeke Pokrajinskega muzeja Ptuj, OE Ormož.

Igre in igrače otrok širšega ormoškega območja do sredine 20. stoletja

Do omenjenega obdobja tukajšnji otroci zaradi dela na polju in doma, kljub počitnicam, niso imeli veliko prostega časa. Namesto sproščanja ob igri so že kmalu morali poprijeti za delo, npr. pomagati pobirati krompir, trgati koruzo. Podeželski otroci so dodatni čas za igro našli od pomladi do jeseni na paši, kjer ni bilo drugega dela kot oprezanje za kravami. Otroci so si pekli jabolka, krompir in koruzo, pozno jeseni tudi kostanj. Skoraj vsak fant je imel žepni nožek »šiček«, s katerim so izdelovali razne predmete iz lesa, slame, koruze, storžev, orehov ... Čas na paši so izkoristil npr. za izdelovanje piščalk³ in piskanje nanje, plezali so po drevesih, prevračali kozolce in ob potokih postavljali mlinčke.⁴ Čas so si krajšali tudi z zibanjem na gugalnicah, ki so si jih naredili iz srobotov ter jim za sedenje dodali desko. Kopalci so se v potoku, z rokami lovili ribe, brcali žogo iz cunj ali svinjskega mehurja.⁵ Med fantovske igrače so spadale tudi preproste igrače, kot so bili gumb na nitki,⁶ frače,⁷ hodulje,⁸ vrtavke,⁹ loki¹⁰ ali pa so poganjali kolesa.¹¹ Zahtevnejše ročno

² Če so jih dobili, so jih dobili za god ali Miklavža, pa še to le takrat, če so imeli kakšnega premožnejšega sorodnika, botra iz mesta ali ob obisku sejma.

³ Piščalko so si naredili iz mladega bezga. Odrezali so 10 cm dolgo vejico ter nato z nožem okrog in okrog potolkli po njej, da je odstopilo lubje. V enem kosu so nato povlekli lubje z vejice. Eno stran lubja so dali v usta, stisnili z zobmi, da je nastala ožja odprtina in piščalka je bila narejena za uporabo. Inf.: Maks Korpič.

⁴ Kadar so pasli krave ob kakšnem potoku, so si krajšali čas z izdelovanjem lesenih mlinčkov in jih nameščali nanje.

⁵ Otroci so iz ostankov blaga oblikovali okroglo žogo in jo obvezali z vrvjo. Za žogo so uporabljali tudi kravji ali svinjski mehur. Inf.: Maks Korpič.

⁶ Skozi dve luknjici večjega gumba so napeljali nit, ki se je s hitrim vrtenjem gumba navila. Ko je bila nit dovolj navita, so jo z rokami raztegovali in popuščali, tako da se je nit sama od sebe odvijala. Inf.: Ana Ratek.

⁷ V rogovilasto vejo so vpeli elastiko. Sredina, kamor so vpeli kamen, je bila ojačena z usnjeno krpico. S fračo so ciljali kakšen predmet. Inf.: Maks Korpič.

⁸ Otroci so si hodulje izdelovali kar sami iz dveh od enega do dveh metrov dolgih kolov na katera so na ustrezni višini pritrdili deščici. Preizkusili so se npr., kdo bo prej prehodil travnik. Če je tekmovalec med hojo stopil na tla, je moral nazaj na start. Inf.: Maks Korpič.

⁹ Zavrteli so jo s prsti ene roke ali pa jo zavrteli z dlanmi. Zmagal je tisti, čigar vrtavka se je vrtela najdlje. Inf.: Ančka Jaušovec.

¹⁰ Lok so naredili iz vrbove veje in ga zvezali s tanko močno vrvico ali špago. Puščico so si naredili iz bezgove veje, ki so jo spredaj nataknili in napeli na vrvico loka. Inf.: Maks Korpič.

¹¹ Otroci so poiskali kakšen star obroč npr. iz starega soda, škafa, ter ga poganjali. Pri poganjanju obročev so si pomagali z lesenimi palicami. Inf.: Maks Korpič.

izdelane igrače, npr. punčke, konjičke, vozičke, lesene rezljane figurice, so jim v zimskem času izdelali očetje, dedki. Za najmanjše so izdelali razne ropotuljice. Lončene piščalke so naredili vaški lončarji. S skupnimi močmi so si naredili tudi preproste družabne igre, npr. človek ne jezi se, tombolo, leseno domino ipd.. Deklice so se igrale s punčkami iz blaga ali ličja,¹² bile so »mamice«, ki so svojim punčkam sešile oblekice iz starega blaga ter iz kartonskih škatlic naredile posteljice. Rade so se igrale trgovine, pletle venčke iz marjetic, regrata in ivanjščic, našivale prtičke, pletle oblačila ipd.

»Ko smo bili majhni, smo se otroci najraje igrali z bratci in s sestricami. Izdelovali smo lutke iz cunj, lesene piščalke, ...«¹³

Prvi koraki v stajici, iz sredine 60. let 20. stoletja.
Iz etnološke fototeke Pokrajinskega muzeja Ptuj, OE Ormož.

Otroci na vasi, iz sredine 60. let 20. stoletja.
Iz etnološke fototeke Pokrajinskega muzeja Ptuj, OE Ormož.

Preproste igrače na ormoškem območju so bile še klopotci iz koruznega stebela, ladjice iz hrastove skorje, stolčki iz trave, »vuge«, »bobike iz cotic«, košare iz »gužic«.¹⁴ Vuge so bile značilne pastirske igrače. Rokodelka Branka Janežič z Velikega Brebrovnika se ukvarja z izdelovanjem otroških igrač vug in letelih vug, prleških bobik iz cotic (punčk iz blaga)¹⁵ ter z ročnim pletenjem košar iz brezovega šibja. Vsi izdelki so replike otroških igrač in so narejeni po prvotnem načinu izdelave. Za omenjene izdelke je prejela leta 2007 certifikat »Rokodelstvo Art&Craft Slovenije«.

Pozimi so se kljub neprimerni obleki in obutvi veliko igrali zunaj. Kadar je bilo veliko snega, so se še posebej radi spuščali z nečkami, vrečami ali lesenimi dogami po bregu, kepali, metali v sneg in izdelovali snežene može ali se šli na bližnji zamrznjen potok, ribnik ali mlako drsat. Nato pa so premočeni in premraženi odšli v hišo na toplo krušno peč, kjer so se greli, spali in tudi igrali. Zimske večere in nedeljske popoldneve so si krajšali s petjem in pripovedovanjem zgodb, saj otroških knjig ni bilo veliko pri hiši. Včasih je kdo prinesel domov kakšno knjigo iz šole in jo bral bratom in sestram.

¹² Deklice so med ličkanjem koruze nabirale »laske«, storže in ličje, vse skupaj zlepile in dobile punčke. Otroci so iz ostankov blaga oblikovali okroglo žogo in jo obvezali z vrvjo. Inf. Ana Ratek.

¹³ Inf. Ana Ratek.

¹⁴ Inf. Ana Ratek.

¹⁵ V dolgih zimskih večerih so mame iz volne otrokom kvačkale ali pletle različne punčke, oblačila zanje, odejice ipd.

Bratca na triciklu, iz sredine 50. let 20. stoletja.
Iz etnološke fototeke Pokrajinskega muzeja Ptuj, OE Ormož.

Po drugi svetovni vojni so začele prihajati na slovenski trg (tudi na ormoško območje) plastične otroške igrače, npr. punčke, ki so jih izdelovali v glavnem v Italiji. V tem času se je začelo pravo obdobje za plišaste igrače. Najšteviljejši so bili medvedki, ki so jih izdelovalci opremljali z zaščitnimi znaki. Množično so se pojavile velike porcelanaste punčke za okras postelje.

*Fse, kar leže po ten sveti,
napni vüba žlo,
ke boš čüilo zaj zapeti
pesen visoko!*

*Dere sen jas mali bija,
te je lüšno blo,
kolca sen po hiš potaka,
varva mačkico.*

*Dostikrat je šiba pela,
lepše kak kokot,
drva v mene so letela,
al pa kakši hlod.*

*Dere so cigoni prišli,
te je bija joj,
te sen bejža kak podgana
f pormo al za gnoj.*

*F šolo moga sen hoditi
dugib seden let,
nafča sen se neke brati,
šteti do deset.*

*Mati so mi nabasali
krüba no klobos,
oča so me zapelali
v Marprok f štrti klos.*

*Zeji ste čuli, poslušajci,
kakšni sen jas ftič,
vüha mon kak stori zofci,
samo v glovi nič!
/ Dere sen jas mali bija, ljudska/*

Kopanje otrok

Mnoge potočne struge so bile poleti zelo priljubljena kopališča in so vabila otroke in mladino na osvežujoče kopanje ter ohladitev. V prvi polovici 20. stoletja so se podeželski otroci širšega ormoškega območja kopali v potokih Lešnica, Pesnica, Sejanca, ki so bili čisti, in tako preživljalo veliko prijetnih in zabavnih uric. Otroci so bili posebej veseli, če so pasli krave ob potočni strugi. V potokih so lovili ribe, se namakali, kopali in učili plavati. Najpogosteje so starejši bratje in sestre učili mlajše. Starejši ljudje se še danes spominjajo, kakšni so bili tukajšnji potoki nekoč in kaj so skrivali, saj so ob njih preživljali otroštvo.¹⁶ Predvsem mladini je veliko pomenilo druženje. Otroci so se šli kopat tudi na poti iz šole, namočili so se, čeprav tega starši niso vedeli. Zjutraj so si dali v šolsko torbo kopalna oblačila, brisač niso uporabljali. Posušili so se kar na soncu, nato pa so se odpravili domov, ne da bi za to dogodivščino povedali staršem. V šolah so otroke opozarjali na nevarnosti, ki v vodi prežijo nanje. Tudi nekateri mestni otroci so preživljali počitnice pri sorodnikih na podeželju, kjer so bila zanje doživetja nepozabna. Umirjena gladina potokov jim je nudila veliko užitkov in ugodne razmere za kopanje. Najpogumnejši so se podali v potočne plitvine, da so lahko z rokami prišli do dna in hodili po rokah, držali glavo nad vodo ter brcali z nogami. Neplavalci so si pri plavanju pomagali tudi z velikimi tikvami (bučami), ki so jih držale na gladini. Buče so otroci utrgali na njivah ob potokih ali Dravi, zaradi česar so bili lastniki njiv zelo jezni na kopalce. Zdelo se je, da otroci plavajo, čeprav je to le redkokdo v resnici znal. Kljub temu, da je bila voda pogosto hladna, jih to ni odvrnilo od čofotanja. Prijetni kraji za kopanje so bile tudi »zajze«, to so zapornice in vodna zajetja pri mlinih, kot npr. pri Jeremičevem mlinu na Dobravi. Tam je bila precej globoka voda in velika nevarnost utopitve. Pogosto so fantje nagajali dekletom in jih metali v vodo. Dekleta so se jih bala, zato so se šla kopat drugam.

Ormoški mestni otroci so se kopali v reki Dravi, prav tako drugi otroci, npr. iz Cvetkovcev, Velike Nedelje, Frankovcev.

Majeričevo kopališče

Leta 1932 je dr. Otmari Majerič na lastne stroške, 31. julija 1932, v Ormožu uredil kopališče v reki Dravi. Najprej sta bila zgrajena bazena za otroke in neplavalce, nato pa še tretji bazen za plavalce. Del kopališča, namenjen otrokom, je imel dotok le iz sosednjega bazena za neplavalce, zato se voda v tem bazenu ni menjavala s tokom. Svež dotok vode je bil mogoč le pri visokem vodnem stanju reke Drave, sicer je bilo treba bazen polniti. Kopalci so lahko najeli kabine, si izposodili kopalke in brisače, shranjevali vrednostne predmete, najeli ležalnike in pedoline. V Ormožu takrat še ni bilo javnega kopališča, zato je dr. Majerič dal možnosti brezplačnega kopanja šolskim otrokom domačih šol, ki so brezplačno kopanje izkoristili tudi za potrebe raznih šolskih in drugih izletov.

Majeričevo kopališče je delovalo do leta 1942, ko so Nemci dr. Majeriča izgnali. Za kopališče ni nihče več skrbel in je propadlo. Danes so ohranjeni samo še deli nekdanjih bazenov, drugo je preraščeno s travo in z grmovjem.

Premožnejše ormoške mestne in podeželske družine so se v času poletnih počitnic hodile kopat v Varaždinske toplice. Tam so neredko tudi kakšno noč prespali in tako zadovoljno preživeli poletne kopalne dneve.

---

¹⁶ Pripovedovanje informatork.

Javno kopališče ob Dravi¹⁷

Številni domačini si kopanja v Majeričevem kopališču niso mogli privoščiti, zato je občina na pobudo ormoškega olupševalnega društva na obrežju reke Drave od Denkovega mostu navzgor za kopalce leta 1936 odprla urejeno kopališče, in sicer t. i. občinsko kopališče ob Dravi. V tem javnem kopališču se je kopalo veliko Ormožanov, posebej otrok. Kopališče je bilo namenjeno domačinom in prebivalcem iz bližnje in daljne okolice. Kopanje je bilo brezplačno in zato dostopno tudi revnejšim prebivalcem. Kopalci niso smeli na tem mestu narediti umetnih skakališč in pregrad za lovljenje rib iz obrežnega kamenja. Po končani kopalni sezoni pa so morali odstraniti stopnice in kopališčne kabine.¹⁸

Družabne igre

Podeželski otroci so se najraje igrali skupaj, se zabavali z igrami na prostem, nove igre pa so si pogosto izmišljevali kar sproti. Igrali so se v naravi, gozdu, na gmajni ob paši, travniku, okoli hiš, na skednjih in dvorišču, ob potoku ... Igrali so se skrivalnic, se lovili, igrali z živalmi, npr. s psom, srnicami, mucami, ..., plezali po drevesih ipd. Med otroškimi skupinskimi družabnimi igrami so bile med otroki na širšem ormoškem območju v obravnavanem obdobju priljubljene še različne igre, npr. gnilo jajce, med dvema ognjema, slepa miš, kičkanje s frnikolami (kičkami), rdeče češnje rada jem, ali je kaj trden most, prišla mati s kolodvora,; lepa bela lilija, Abraham ima sedem sinov, črni Peter, človek, ne jezi se, ali se kaj bojite črnega moža, petelinji boj itd.

Izštevanke

Z otroškimi igrami so bile povezane tudi izštevanke. Prenašale in ohranjale so se po ustnem izročilu. Bile so sestavni del posameznih iger, saj so jih otroci uporabljali pri izštevanju in določanju tekmovalcev.

*An, ban,
pet podgan,
štiri miši,
v ub me piši,
vija, vaja, ven!*

*En kovač konja kuje,
kol' ko žebijev potrebuje,
en dva, tri,
pa povej število ti!*

*Avionček gori gre,
doli meče bombice.
Bombica se razleti,
pa povej število ti.*

¹⁷ ZAP, fond: MOO, šk. 18, ovoj 75, Občinsko kopališče ob Dravi.

¹⁸ Krajevni leksikon Dravske banovine (op. 5), str. 667.

*Eci, peci, pec,
ti si mali zec,
ti si mala prepelica,
eci, peci, pec.*

Pravila nekaterih otroških iger

SLEPA MIŠ Otroci so se postavili v krog, eden pa na sredino. Ta je imel zakrite oči in ni ničesar videl, bil je »slepa miš«. Slepo miš so zavrteli in je nato moral loviti druge, ki so mu zbežali. Ko je slepa miš nekoga ulovila, je ta drugi postal »slepa miš«.

SKRIVANJE Z izštevanjem so določili nekoga, ki je mižal in iskal. Z dlanmi si je moral pokriti obraz in se obrniti k steni, drevesu. Medtem ko je glasno štel, so se ostali poskrili. Ko je preštel do 10 in rekel: »Okrog mene ne velja«, je začel iskati. Če je koga našel, je stekel k zidu in rekel: »En, dva, tri...« povedal ime tistega, ki ga je našel, in »pofočkan si.« Če mižeči koga pofočka, mora tisti mižati.

LOVLJENJE Najprej so se sodelujoči postavili v krog in z izštevanko določili tistega, ki bo lovil prvi. Izbrani otrok je moral loviti ostale. Pri tem so bežali vsak na svojo stran in se mu izmikali. Tisti, ki se ga je »lovilec« dotaknil za roko, nogo ali ramo, je lovil naprej.

PETELINJI BOJ Dva sta tekmovala med seboj, pri tem sta imela roke prekržane na prsih. Poskakovala sta po eni nogi in se zaletavala drug v drugega. Tisti, ki je z nogo stopil na tla, je bil izločen iz igre. Zmagal je tisti, ki je dosegel, da je nasprotnik stopil na obe nogi.

ALI JE KAJ TRDEN MOST Dva, obrnjena drug proti drugemu, se držita za roke. Pred njima stojijo v koloni otroci, ki se držijo za ramena. Vodja kolone sprašuje, ali je kaj trden most. Otrok iz »mosta« mu odgovarja: »Kakor kamen, skala, kost.« Vodja nato zopet vpraša: »Ali lahko gre naša četa skozi?« Odgovor: »Če nam zadnjega spustite,« in vodja: »Če ga le ulovite.« Kolona teče pod sklenjenimi rokami (pod mostom) in zadnji se skuša izmuzniti. Če »most« ulovi zadnjega, se ta postavi za zadnjim v koloni in igra se ponovi. Igra se konča, ko »most« ulovi vse igralce.

GNULO JAJCE Otroci so se usedli v obliki kroga. Eden izmed igralcev je imel v roki robec in hodil okoli sedečih ter govoril: »Gnilo jajce nosim, nihče ga ne dobi, kdo se pa nazaj ozira, jih po puklu dobi.« Po nekaj krogih je robec vrgel enemu za hrbet in hojo nadaljeval. Če igralec, ki je imel za hrbtom robec, tega ni opazil, ga je nosilec gnilega jajca ujel in ta je postal gnilo jajce. Usedel se je v sredino kroga. Vsi so se norčevali iz njega, kako je smrdel. V krogu je ostal tako dolgo, dokler ni postal gnilo jajce nekdo drug in ga zamenjal. Če pa je sedeči ugotovil, da je imel za hrbtom gnilo jajce, ga je pobral in stekel za igralcem, ki ga je nosil, in skušal pred njim zasesti svoje mesto. Če je to storil pravočasno, je ta drugi postal gnilo jajce.

KDO SE BOJI ČRNEGA MOŽA Z izštevanko so določili »črnega moža«, ki je stal na enem koncu igrišča, na drugem ostali sodelujoči. Črni mož je zavpil: »Kdo se boji črnega moža?« Otroci na drugi strani so mu odgovorili: »Nihče!« Črni mož je nato rekel: »Kaj pa če pride?« in otroci so zavpili: »Pa zbežimo!« Nato so otroci in črni mož stekli drug proti drugemu, pri čemer je skušal črni mož koga ujeti. Tisti, ki ga je ujel, je v naslednjem krogu lovil

skupaj z njim. Igra je trajala toliko časa, dokler ni ostal v igri le en otrok. Ta je bil zmagovalec in novi črni mož v naslednji igri.

Kičkanje Otroci so naredili luknjico, začrtali črto dva, tri metre od luknjice ter poskušali spraviti kičko/frnikolo v luknjico oz. čim bliže njej. Tistemu, ki je to prvemu uspelo, je dobil možnost, da drugim izbije kroglico. Če jo je izbil, je bila njegova.

RINGA RAJA: Otroci so hodili v sklenjenem krogu, se držali za roke in peli:

*Ringa-ringa-rája,
múca pá nagája,
kúžek pá zapleše,
da se vse potrese.*

BELA, BELA LILIJA Otroci so se prijeli za roke in naredili sklenjen krog. Eden je bil na sredini, si zakrival oči in se vrtel, ostali pa so plesali v krogu in peli:

*Bela, bela lilija
v krogu pleše deklica,
deklica se zavrti
in si drugo izvoli.*

Igralec v sredini kroga je z zaprtimi očmi stopil proti krogu in na slepo izbral enega od otrok. Skupaj sta v sredini zaplesala. Nato je izbrani ostal v sredini kroga, zaprl oči in igra se je nadaljevala.

ABRAHAM'MA SEDEM SINOV Pri tej igri so igralci sedeli ali stali ter peli:

*Abraham'ma sedem sinov,
sedem sinov Abraham,
niso jedli niso pili,
délali so vsi tako!
vsí tako, vsí tako,
samó da nam lúštno bo!
vsí tako, vsí tako,
samó da nam lúštno bo!*

Ob napevu »vsí tako« je vodja pokazal gib, ki so ga morali drugi ponoviti (npr. skoči, ploska, dvigne roko, posnema kakšno opravilo ipd.).

»**Rihtarja bit**« Eden od igralcev je sedel na klopi in držal glavo »rihtarja« med nogami ali pa je »rihtar« slonel na klopi in si zakrival obraz z rokami. Nekdo od preostalih igralcev ga je udaril z dlanjo po zadnji plati. Udarjeni je moral ugotoviti, kdo ga je udaril. Slonel je tako dolgo, dokler tega ni ugotovil. Če je ugotovil, sta vlogi zamenjala.

En kovač konja kuje Igralci so položili roke s stisnjenimi dlanmi na mizo. Izvoljenec je štel pesti ter zraven govoril: »En kovač konja kuje, kol'ko žebļev potrebuje, en dva tri, pa povej število ti!« Igralec z izšteto pestjo je rekel število, na primer 20, pest, ki je bila udarjena na število 20, je izpadla in igralec jo je moral umakniti. Zmagal je tisti, čigar pest je ostala zadnja.

Križ kraž, kralj Matjaž Na otrokovo dlan so starši ali kdo drug s kazalcem »narisali« križ in govorili: »Križ, kraž, kralj Matjaž«. Nato so nadaljevali tako, da so s kazalcem zavrteli v dlan in rekli: »Luknjo vrta, bum, bum, bum!« Ob besedi »bum« so otrokovo dlan rahlo tlesknili z dlanjo.

Ptičke vagat – cica vaga Igralec je soigralca uščipnil na hrbtu roke. Med nihanjem roke je govoril: »Cica vaga, cica vaga- ššš«. Ko je rekel »šššš«, je spustil roke in s prsti »zafrfotal« po zraku.

Mačka in miš Otroci so se prijeli za roke in naredili nepopoln krog in vanj skrili »miš«, zunaj kroga pa je bila »mačka«. Mačka je vabila miš s sirom k sebi, miš pa se je upirala. Miš se je lahko skrila, lahko je šla povsod skozi krog, mačka pa le tam, kjer je bil krog prekinjen. Če je mačka koga ujela, se je igra nadaljevala z novima igralcema.

Samokolnica Igrali so se v parih. Prvi otrok se je ulegel na trebuh, z dlanmi se je uprl v tla in iztegnil noge. Soigralec ga je prijel za noge in ga kot samokolnico vodil okrog po rokah. Ko se je igralec utrudil, sta zamenjala vlogi. »Samokolnice« so tekmovali, katera bo hitrejša.

Napotki, kako preživeti počitnice, zapisani že pred 116 leti:

Učiteljica Marija Šerc je v letnem poročilu mestne osemrazredne dekleške ljudske šole v Ljubljani za šolsko leto 1899/1900 zapisala, kako združiti prijetno s koristnim v času poletnih počitnic.

Poudarjala je, da naj otroci pišejo dnevnik in se učijo iz narave. "Počitnice, čarodejna beseda za srečno mladost; kako je mična, ker spaja v sebi počitek, užitek in prostost." Učiteljica je v nadaljevanju podala številne primere, kako lahko mladina na prijeten način okrepi telo in pridobi nova znanja. Otroci naj bi čim več časa preživeli v naravi, jo dobro opazovali in se iz nje učili. Poleg branja knjig je posebej svetovala še pisanje dnevnikov, kjer lahko otroci zapišejo vesele pa tudi žalostne prigode, sprehode, izlete. Čez leta bodo ti dnevniki predstavljali lepo sliko iz mladostnih dni. Ne pozabite na molitev in učenje glasbil.

Ob prostih dneh naj ne bi pozabili na molitev in krščansko življenje, vsekakor pa naj bi bil počitniški vsakdan napolnjen z različnimi igrami, tudi z učenjem kakešnega glasbila. Naj ne pozabijo na hišna opravila in pomoč materam. Naslednji nasveti so bili namenjeni priporočilom, naj šolarji pomagajo drugim, posebej še materam pri domačih opravilih. Hkrati pa je učiteljica nagovorila matere, ki jim je bila takrat namenjena glavna vloga pri vzgoji otrok, naj tudi med počitnicami z veseljem vzgajajo svoje otroke in naj jih navdušujejo za vse lepo in dobro.

"Ako bodete, cenjene matere, svoje otroke navduševale za vse lepo in dobro, bodo veselo

Pri spravi lu sena so pomagali tudi otroci, iz sredine 60. let 20. stoletja. Iz etnološke fototeke Pokrajinskega muzeja Ptuj, OE Ormož.

potekali dnevi v domačem blaženstvu. Ne bo več slišati onega mrzkega vprašanja: Kaj bodo otroci v počitnicah delali? In odgovora, "Spet so počitnice tu, kar bojim se jih."

Pri pobiranju krompirja so pomagali otroci. Fotografija iz srede 50. let 20. stoletja. Iz etnološke fototeke Pokrajinskega muzeja Ptuj, OE Ormož.

Še danes aktualne igrače

Nekatere igre in igrače so znane še danes, vendar pa ob univerzalnih igračah, ki se pojavljajo v skoraj vseh časovnih obdobjih in kulturah, obstajajo tudi igrače in igre, ki so določene s spolom in starostjo otroka ter z družbenim slojem, v katerem otrok živi.

V drugi polovici 20. stoletja smo dobili pestro izbiro igrač, trg so preplavile industrijsko izdelane igrače. Igrače in

igre so še vedno pomemben dejavnik pri vzgoji in razvoju otrok.

Portretne fotografije otrok ormoških fotografov z igračami in med igro

Prav 20. stoletje je obdobje uveljavitve portretne fotografije, ki je postala dostopna tudi manj premožnim. Na ormoškem območju je takšnih fotografij veliko v fotografskih zapuščinah ormoških fotografov Štefana Hozyana st., Antona Kosija in Rudolfa Rakuše. Tako so na številnih fotografijah v ospredju mestni in kmečki otroci, ki so jim v roke položili igrače ali jih celo fotografirali ob igri. Otroke bogatih staršev so fotografirali s punčkami ali z ropotuljicami v rokah. Velikokrat so otroci na fotografijah tudi v družbi živali, ki jih pestujejo kot igrače. Na fotografijah so igrače na ogled in so pomemben vir znanja o igračah v določenem času in okolju. Še danes radi fotografiramo otroke ob igri skupaj z njihovimi najljubšimi igračami. To je mogoče opaziti tudi na fotografijah mlajših ormoških fotografov – Štefana Hozyana ml. in Cirila Ambroža.

Fotografije iz srede 50. let 20. stoletja. Iz etnološke fototeke Pokrajinskega muzeja Ptuj, OE Ormož.

Povzetek

Otroci na širšem ormoškem območju so bili v preteklosti mnogo bolj prepuščeni naravi. Na tem območju je pred drugo svetovno vojno prevladovalo kmetijstvo, večina prebivalstva je bila kmečkega, kar je pomenilo, da se je šola s šolskim urnikom in koledarjem prilagajala kmečkim opravilom. Zato so imeli otroci za igro le malo časa. Gmajna je bila tisti prostor, kjer so se ob skrbi za živino tudi poigrali, peli in se zabavali ob različnih družabnih igrah.

Ključne besede

Igrače, igra, otroci, izštevanke

Viri in literatura

Pisni viri

Zgodovinski arhiv Ptuj (ZAP), MOO – Mestna občina Ormož. Rokopisna zbirka, R-70, Kronika mesta Ormoža.

ZAP, fond: Mestna občina Ormož, šk. 18, šk. 23.

ZAP, fond: Komunalno podjetje Ormož 1956–1983, šk. 7.

ZAP, fond: SO Ormož, leto 1970, šk. 49.

Družinska pesmarica, 100 slovenskih in ljudskih pesmi. MK 2003.

Dobra igrača. Zavod Republike Slovenije za šolstvo. Domus, Ljubljana 1991.

Krajevni leksikon Dravske banovine. Uprava Krajevnega leksikona Dravske banovine, Ljubljana, 1937.

Pojte, pojte, drobne ptice, preženite vse meglice. MK 1998.

Peter Pavel Klasinc, Gradbena dejavnost v Ormožu med obema vojnama. Ormož skozi stoletja III (ur. Peter Pavel Klasinc). Skupščina občine Ormož, 1988.

Nevenka Korpič, Pozdrav iz Ormoža, Ormož na starih razglednicah. Pokrajinski muzej Ptuj, 2001.

Nevenka Korpič, Iz zapuščine dr. Otmarja Majeriča. Pokrajinski muzej Ptuj, 2010.

Zdenka Kresnik, Ormož v času Karadordevičeve in Titove Jugoslavije, Muzej Ormož, 2007.

Tanja Tomažič, Otroške igrače. Razstavni katalog, Slovenski etnografski muzej, Ljubljana 1980.

Tanja Tomažič, Igrače. Zbirka Slovenskega etnografskega muzeja, Ljubljana 1985.

Informatorji na terenu

Štefka Jurkovič, Šalovci,

Družina Kosi, Ormož,

Družina Rakuša Lazar, Obrež,

Ana Ratek, Hum pri Ormožu,

Marica Trstenjak, Ivanjковci.

Iz sredine 50. let 20. stoletja. Iz etnološke fototeke Pokrajinskega muzeja Ptuj, OE Ormož.